

УДК 339.92

**СКЛАДОВІ АДАПТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ****Москаленко К.І.***E-mail: kar.panova2014@yandex.ru**Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

У статті розглянуті значення та вплив планування зовнішньоекономічної діяльності на можливості діяльності промислових підприємств, які у першу чергу визначаються роллю, яку воно відіграє для досягнення цілей підприємства. Необхідною умовою функціонування підприємств машинобудування України є визначення напрямів планування зовнішньоекономічної діяльності в умовах динамічних змін, що відбуваються на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Визначені основні недоліки управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств машинобудівного комплексу України. Узагальнені етапи планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного комплексу України. Виділені основні напрями підвищення ефективності планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівної галузі. Визначена необхідність застосування адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності, яке суттєво відрізняється від традиційних його видів. З огляду на вищезазначене необхідне перезавантаження завдань менеджменту підприємств, які формують адаптивні плани ЗЕД.

Ключові слова: адаптивне управління, зовнішньоекономічна діяльність, машинобудівний комплекс, підприємство

UDC 339.92

**COMPONENTS OF ADAPTIVE PLANNING OF FOREIGN ACTIVITY
OF MECHANICAL ENGINEERING IN UKRAINE****Moskalenko K.I.***E-mail: kar.panova2014@yandex.ru**Karazin Kharkiv National University*

The article describes the importance and impact of external economic planning for the possibility of industrial activities, which are primarily determined by the role it plays to reach the whole enterprise. A necessary condition for the functioning of mechanical engineering Ukraine is to determine the areas of planning foreign economic activity in terms of the dynamic changes taking place at macro and micro levels. The main disadvantages of foreign economic activity of machine-building enterprises of Ukraine have been determined. Stages of planning of foreign economic activity Ukrainian building industry have been generalized. The basic directions for improving the efficiency of foreign economic activity planning in engineering industry have been distinguished. The need for adaptive planning foreign trade, which differs significantly from traditional types, has been identified. In view of the above it is necessary to downloading task management companies that form the adaptive FEA plans.

Keywords: adaptive management, foreign trade, machine industry, company

Актуальність проблеми. Однією з основних умов інтеграції економіки України у європейське співтовариство є конкурентоспроможність підприємств ключових галузей національного господарства України, які ведуть та планують вести зовнішньоекономічну діяльність на міжнародних ринках. Значення та вплив планування зовнішньоекономічної діяльності на можливості діяльності промислових підприємств у першу чергу визначається роллю, яку воно відіграє для досягнення цілей підприємства. Необхідною умовою функціонування підприємств машинобудування України є визначення напрямів планування зовнішньоекономічної діяльності в умовах динамічних змін, що відбуваються на макроекономічному та мікроекономічному рівнях.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми формування ефективної зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств та її планування закладено в працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як Макогон Ю. [1], Рум'янцева А. [2], Прокушева Е. [3], Стровського Л. [4], Черевань В. [5] та інших відомих дослідників. Проте, не зважаючи на значну опрацьованість даної проблеми, вона є достатньо актуальною, завдяки обставинам, пов'язаними з визначенням пріоритетів розвитку економіки держави.

Метою роботи є визначення складових адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівного комплексу України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Характерною особливістю діяльності підприємств машинобудування в умовах ринкової економіки є значний збіг інтересів у бік зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України і зарубіжних суб'єктів господарської діяльності, яка заснована на взаємовідносинах між ними, які мають місто як на території України, так і за її межами.

Розробляючи зовнішньоекономічну стратегію підприємства машинобудівної галузі повинні знайти і застосовувати методи і інструменти вигідної і довгострокової конкуренції як у своїй галузі на національному ринку, так і на світовому ринку по мірі укріплення своїх конкурентних позицій. Напрямки зовнішньоекономічної діяльності підприємства залежать від вибору форми міжнародного розподілу праці [6].

Зовнішньоекономічна діяльність більшості машинобудівних підприємств України носить стихійний характер, вона не відзначається стабільністю та логічною впорядкованістю, що значно послаблює їх конкурентні переваги на міжнародних ринках. Першочерговим напрямом усунення вказаних вище негативів має стати формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що дасть змогу машинобудівним підприємствам адекватно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури і максимально ефективно використовувати існуючі резерви розширення власної ніші на ринку.

Ефективне функціонування машинобудівної індустрії, питома вага якої є найбільшою в промисловому комплексі України є першочерговим завданням національної економіки. Але, незважаючи на пріоритетність для держави цієї промисловості, немає жодної конкретної програми планування діяльності підприємств в умовах євроінтеграційного напрямку України. В більшості нормативно-правових актів, наукових досліджень описується стан промисловості, але відсутні конкретні пропозиції щодо його покращання стосовно того, як доцільно підвищувати (або і формувати) конкурентоспроможність продукції. Держава визнає факт невідповідності вітчизняної промисловості світовим потребам, а вирішення питань подолання цієї невідповідності залишається об'єктом діяльності керівників кожного окремо взятого підприємства [7].

Розвиток планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування є процесом, який зачіпає і вимагає зміни всіх інших підсистем управління. Залежність якості планів ЗЕД підприємств машинобудівної галузі від безлічі чинників та умов доводить складність вибору оптимального напрямку розвитку планування. В таких умовах необхідно використовувати принципово нові підходи до планування ЗЕД.

До основних недоліків управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств машинобудівної галузі України відносяться:

- відсутність комплексного забезпечення стійкого розвитку машинобудівного підприємства – суб'єкту ЗЕД;
- функції щодо забезпечення стійкості виконують різні функціональні підрозділи;
- заходи керівництва підприємств щодо забезпечення стійкості в основному зводяться до протидії загрозам та небезпеці з боку власного персоналу;

- неефективна система обміну інформацією між функціональними підрозділами підприємства по питанням забезпечення стійкості (безпеки), відсутність режимів безпеки, відсутність переліку інформації, яка б відносилася до комерційної таємниці [8].

На думку автора, якісна побудова системи управління підприємством у рамках ЗЕД повинна ґрунтуватися на наступних принципах: комплексності охопту всіх сфер діяльності підприємства, які мають відношення до ЗЕД; адекватності реагування на всі загрози та небезпеку у відповідності до їх рівня; адаптованості та гнучкості у відповідності до вимог на зовнішніх ринках; законності щодо вітчизняного законодавства та законодавства країни–контрагенту, міжнародному праву.

Якщо узагальнити етапи планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівної галузі України, то можна виділити три основних:

1. Формування інформаційного забезпечення щодо потенційних контрагентів та виявлення структури потенціалу підприємства машинобудівного комплексу: виділення загальної системи управління, служби маркетингу, інноваційних змін та складових виробництва продукції машинобудівного комплексу; встановлення місії та цілей організації в умовах євроінтеграції [9].

2. Після визначення контрагентів, аналізу усіх чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ, необхідно визначитися із шляхами вирішення основних проблем, які існують на кожному машинобудівному підприємстві [10].

3. Формуванні на основі альтернативних варіантів однієї оптимальної стратегії загалом для підприємства. Менеджери розробляють стратегічні, а на їх основі тактичні плани щодо оновлення технічних і технологічних ресурсів, а, значить, і щодо підвищення рівня конкурентоспроможності продукції.

До основних мотивів підвищення ефективності планування зовнішньоекономічної діяльності на рівні машинобудівної галузі можна віднести:

- розширення ринку збуту своєї продукції за національні межі з метою максимізації прибутку;
- закупівля необхідної сировини, комплектуючих виробів, нових технологій і обладнання;

- залучення інжинірингових та інших послуг для потреб виробництва, з урахуванням їх унікальності, більш високої якості і низьких цін в порівнянні з внутрішнім ринком;

- залучення іноземних інвестицій з метою модернізації виробництва, зміцнення експортного потенціалу і конкурентних позицій на світових товарних ринках;

- участь у міжнародному поділі праці, спеціалізації та кооперуванні виробництва з метою успішного розвитку національної економіки.

Зробимо спробу виділити основні напрями підвищення ефективності планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівної галузі:

- детальне вивчення ємності та перспективності розвитку майбутнього ринку;

- оцінка витрат для виробництва необхідної для певного ринку продукції, зіставлення її з існуючими цінами для визначення потенційного прибутку від продажу;

- виявити потенційні загрози ту перші роки реалізації продукції;

- визначення певних показників, які дадуть змогу контролювати стан справ у певному сегменті ринку;

- застосування інструментів маркетингу та системи логістики.

При плануванні експортних та імпорتنих операцій цілі зовнішньоекономічної діяльності підприємства деталізуються в залежності від його загальних цілей [11]. До цілей імпорту можна віднести:

- розширення виробництва, збільшення прибутку за рахунок освоєння нових внутрішніх ринків;

- модернізація та розширення виробничого потенціалу;

- економія на заміні сировини та обладнання ефективнішою зарубіжної продукцією;

- розширення асортименту на національному споживчому ринку.

До цілей експорту можна віднести:

- розширення виробництва, збільшення прибутку за рахунок освоєння нових ринків;

- отримання економії на масштабах виробництва;

- підвищення або підтримка техніко-економічного рівня виробництва під впливом міжнародної конкуренції;

- збільшення валютних ресурсів підприємства;

- диверсифікація виробництва.

Для обчислення ефективності основних форм ЗЕД зазвичай використовуються наступні залежності [12]:

$$\text{Ефективність експорту} = \frac{\text{Прибуток, отриманий від експорту}}{\text{Загальні витрати, пов'язані з експортом}} \times 100\% \quad (1)$$

$$\text{Ефективність імпорту} = \frac{\text{Прибуток, отриманий від імпорту}}{\text{Загальні витрати, пов'язані з імпортом}} \times 100\% \quad (2)$$

Тобто за класичними підходами ефективність зовнішньоекономічної діяльності зводиться до визначення відношення обсягу експортованої (імпортованої) продукції до відповідних витрат. Однак необхідно докладати зусиль у пошуку системи оцінки імпортерів (експортерів), за результатами якої можна було б розраховувати найбільш оптимальний шлях отримання прибутку на базі вимог майбутніх контрактів.

На сьогоднішній час дуже гостро постає необхідність у нових видах планування зовнішньоекономічної діяльності, які б могли поєднувати переваги всіх традиційних видів: далекоглядність стратегічного планування, дієвість тактичного та адаптивність оперативного планування. Тому дуже актуально висловити думку о необхідності застосування адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності, яке суттєво відрізняється від традиційних його видів. З огляду на вищезазначене необхідно пере завантаження завдань менеджменту підприємств, які формують адаптивні плани ЗЕД.

Адаптивне планування зовнішньоекономічної діяльності є процесом, який охоплює декілька послідовних етапів. Цей процес повинен бути систематичним, безперервним та охоплювати певний цикл (рис. 1).

Рис. 1. Основні етапи циклу адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності

Адаптивне планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування повинно бути системним та безперервним процесом та мати певну циклічність.

Цикл починається з перевірки буд–якої угоди на виконання. Якщо угода не є виконаною, тоді необхідно знову здійснювати аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища для виявлення можливостей та загроз. Якщо в процесі вивчення та аналізу виявлені нові фактори впливу, тоді є необхідність коригування цілій та завдань з подальшою побудовою нового дерева ймовірностей для коригування плану зовнішньоекономічної діяльності. Під час реалізації скоригованого плану потрібно знову оцінювати чинники зовнішнього та внутрішнього середовища і цей цикл повинен продовжуватися аж до закінчення реалізації угоди.

Отже, стан здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні упродовж досить тривалого часу залишається незадовільним. Суттєве перевищення обсягів імпорتنих поставок над експортними негативно впливає на платіжний баланс та розвиток національної економіки. Імпорتنі поставки в Україні мають переважно споживче спрямування, а експортні – сировинну спрямованість із низькою часткою товарів з високим рівнем доданої вартості. Тому ефективні методи планування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема підприємств машинобудівної галузі національного господарства України, дадуть змогу вирішити питання усунення дисбалансу та вдосконалення структури експорту продукції та послуг і збільшення в них наукомістської складової.

Висновки. Автором доведена необхідність застосування адаптивного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудівної галузі. Запропоновані ефективні методи планування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема підприємств машинобудівної галузі національного господарства України, які дадуть змогу вирішити питання усунення дисбалансу та вдосконалення структури експорту продукції та послуг і збільшення в них наукомістської складової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Макогон Ю.В. Внешнеэкономическая деятельность: организация, управление, прогнозирование: Учебник. – Донецк.: Альфа–Прес, 2004. – 344 с.
2. Румянцев А. П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. – К: ЦНЛ, 2004. – 377с.

3. Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность. Инкотермс–2000: Учеб. пособие. – М.: «Дашков и К», 2003. – 307с.
4. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебник / Под ред. Л. Е. Стровского. – М.: Юнити, 2003.
5. Черевань В. П., Рум'янцев А.П., Романенко Л.Ф. Міжнародна економічна діяльність: Навч. посібник. – К: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 280 с.
6. Бабич В.П. Особливості планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівної галузі України / В.П. Бабич, К.І. Панова // Збірник наук. праць ВНАУ, Серія: «Економічні науки». В.: ВНАУ, 2013. № 4. – С. 187 – 195.
7. Скударь Г., Панков В. Пути выхода предприятий машиностроительного комплекса на внешний рынок за счет повышения инновационной активности и расширения диапазона инвестиционной деятельности // Экономист. – 2001. – № 12. – С. 40 – 50.
8. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография. – Д: АРТ–ПРЕСС, 2004. – 452 с.
9. Горбань В.Б. Управління стратегічним потенціалом машинобудівного підприємства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.
10. Постанова КМУ від 18 квітня 2006 р. № 516 „Про затвердження Державної програми розвитку машинобудування на 2006–2011 роки»// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
11. Ліпич Л. Г. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств України / Л. Г. Ліпич, А.О. Фатенок–Ткачук // Економіка та держава. – 2008. – №5 – С. 29–32.
12. Багрова І.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів / І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман; за ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Багрової. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.